

jonka Saves on havainnut ja itsekin siihen toisinaan tippunut. Hän kertoo tuttuja ja opettavaisia tarinoita kuvia silpovista toimitussihteereistä ja kuvaa ymmärtämättömiä toimittajia. Hän päätyy väitteeseen, että journalismin eri tekijöiltä puuttuu yhteinen kieli. Allekirjoitan tuon teesin. Verbaalisen ja visuaalisen kielen omalakisuus synnyttää ongelmia niitä yhdistettäessä. Myös koulutuksessa tähän olisi puututtava nykyistä enemmän. Parhaiten tämä kävisi päinsä yhteisissä projekteissa, joita toimittajat, kirjoittajat ja taittajat tekisivät opintojensa loppuvaiheissa, mutta lyhyt "pakettimalli" ei tätä ongelmaa poista.

Kuvajournalistista kieltä kehittivät ennen kaikkea saksalaiset ja amerikkalaiset kuvajournalistit. He toivat aikakauslehtitoimituksiin tiimityöskentelyn. Saves on huolissaan tämän kaltaisten tiimien häviämisestä valtalehdistöstä. Kuvajournalismi ei kuitenkaan kokonaan kuollut 1960-70 -lukujen taitteessa. Se on kaikonnut suurlevikkisistä lehdistä lehtien erikoissivuille sekä kulttuuri- ja mielipidelehtiin, joiden levikit ovat alle 10.000. Televisio toteuttaa nyt laajalevikkisen kuvalehdistön roolia. Pienlehdissä, kuvakirjoissa ja näyttelyissä kuvajournalismi elää näkymättömissä suurelta yleisöltä.

Saves on keskustelija, joka ei ole tottunut perääntymään. Hän päättää lauseensa ehdottomaan pisteeseen, johon on vaikea lisätä mitään. Vaikka kuvajournalismi tarjoaa monia pohtimisen arvoisia kysymyksiä, se ei itseriitteisyydessään anna sijaa dialogille. Se on poleeminen omaelämäkerrallinen opus. Saves ei pääse teeseistään synteisiin. Kirja yrittää haukata liian suuren siivun kuvajournalismin kakusta. Vaativiin ja tärkeisiin lukuihin (mm. luova valokuvailmaisuus, taitto eli lehtitypografia, kuvaajan ja lehden moraali jne.) ei kyetä antamaan kriittisten väitteiden tueksi kokonaiskäsitystä.

Saves on sittenkin, huolimatta kritiikistään lehtien pinnallisuutta kohtaan, jäänyt itse oman ammattikäytäntönsä vangiksi. Kirjan olennainen sanoma olisi mahtunut huomattavasti tiiviimpään ja vähemmän mahtipontiseen formaattiin. En voi olla siteeraamatta Saveksen lopulausetta: "Sen nyt kuitenkin olen huomannut, että vasemman silmäni väriskaa-

la on huomattavasti kylmempi kuin oikean, joka viettää oranssiin. Kuvatessani värille katselenkin mieluummin oikealla silmälläni - sillä kun aiheet näyttävät nätimmillä."

Hannu Vanhanen

Televisio ja sukupuoliroolit

DURKIN, Kevin. Television, Sex Roles and Children: A Developmental Psychological Account. Philadelphia: Open University Press, 1985. 130 s.

Kevin Durkin, englantilainen sosiaalipsykologian lehtori ja tutkija esittää kirjassaan yksityiskohtaisen ja sangen tyhjentävän katsauksen siitä, mitä tänään tiedetään television vaikutuksesta lasten käsityksiin sukupuolirooleista.

Kirjoittajan määritelmän mukaan sukupuoliroolit ovat meihin kohdistettuja odotuksia ja niiden suhde siihen, mitä me olemme ja toivomme olevamme. Sukupuoliroolistereotypit ovat yleistyneitä uskomuksia siitä, mikä on tyypillistä tietylle sukupuolelle.

Kirjan alussa Durkin referoi useita mediatutkimuksen käyttämiä teoreettisia malleja sekä kritisoi niiden mahdollisuuksia antaa varmaa tietoa television vaikutuksista katselijaan. Useimmat malleista saavat häneltä hylkäävän arvosanan. Ottaen huomioon sen, ettei Durkin anna mitään arvoa sisältöanalyysien keinoin selvittää mahdollisia vaikutuksia katselijaan, hän käyttää kuitenkin runsaasti tilaa näiden esittämiseen. Hänen mielestään tehdyt sisältöanalyysit ovat osoittaneet, että tv:n esittämä kuva miehistä ja naisista on hyvin vinoutunut ja stereotyyppinen (vrt. Gerbner, 1972). Butlerin ja Paisleyn (1980) läpikäymissä tutkimuksissa 72 % televisiossa esiintyvistä henkilöistä oli miehiä ja 28 % naisia. Suosituissa sarjoissa (esim. **Magnum** ja **Kojak**) vain 14 %:ssa oli naispuolinen päähenkilö ja mikäli sarjassa esiintyi sekä nais- että miespuolinen päänäyttelijä (esim. **MacMillan** ja **vaimo**), oli mies dominoivampi, tietävämpi ja poikkeuksetta se, joka asiat ratkaisi. Enemmistö tv:ssä

esiintyvistä naishahmoista esitetään seksiohjelmenteina ja iältään noin 30-vuotiaina. Miehet esitetään iältään huomattavastikin naisia vanhempina ja taloudellisesti ja sosiaalisesti hyvässä asemassa olevina. Telly Savalas, iäkäs, isomahainen ja kalju hahmo mainostaa menestyksekkäästi rommia televisiossa. Miltä mahtaisi vaikuttaa samanikäinen, samat mitat omaava naisihminen televisiomainoksessa? Myös lapsille tarkoitetuissa ohjelmissa on havaittavissa epätasapaino, ohjelmistossa 70-85 % hahmoista on miespuolisia. Vähäistä muutosta kuvaa se, että naisia nähdään aikaisempaa runsaammin uutisten lukijoina, muuten miesten ja naisten suhteellinen osuus on pysynyt kutakuinkin samana 70-luvulta 80-luvulle siirryttäessä.

Todettuaan sisältöanalyysien annin rajoittuneisuuden Durkin esittelee kolmea yleisintä teoriaa sukupuoliroolien synnystä. 1) **Biologiset (sosiobiologiset) teoriat** eivät ole varsinaisesti olleet kiinnostuneita joukkotiedotusvälineistä mutta näkevät joukkotiedotusvälineet todellisuutta tai yleistä mielipidettä heijastavina. 2) **Sosiaalisen oppimisen teorian** (Bandura, 1977) mukaan tv on samanarvoinen "opettaja" kuin mikä muu tahansa ympäristön malli. Tutkijat, jotka painottavat ympäristön merkitystä sukupuolirooliodotusten synnyssä, olettavat, että yksilön ulkopuoliset voimat muovaavat ja ohjaavat häntä sosiaalisesti hyväksytyihin käyttäytymismuotoihin. Teoria ei kuitenkaan pysty selittämään, mikä on joukkotiedotusvälineiden osuus suhteessa muihin malleihin. Aikuisten käyttäytyminen ei myöskään ole samalla tavalla ymmärrettävää eri kehitysvaiheissa oleville lapsille. 3) **Kognitiivinen kehitysteoria**. Kohlberg (1966) perustaa käsityksensä sukupuoliroolien synnystä Piaget'n (1952) teorioihin: Lapsi saa tietää olevansa tiettyä sukupuolta, alkaa kategorisoida ja etsiä tietoa eri sukupuolille tyypillisistä ominaisuuksista ja käyttäytymismuodoista. Kognitiivisen kehitysteorian mukaan lapselle muodostuu "sukupuolikonstanssi", käsitys sukupuolen muuttumattomuudesta, samalla tavalla kuin esim. koon tai muodon konstanssi. Kognitiivinen kehitysteoria on edullinen lähtökohta, koska sen mukaan lapsi on aktiivinen eikä pelkää ympäristön muokkaama eri kehitysvaiheissaan. Teorian kannattajat näkevät

tv:n eräänä informaation lähteenä. Lapsen kulloinenkin kognitiivinen kykytaso määrää, missä määrin hän ottaa vastaan ja assimiloii tietoa sukupuolirooleista. Kognitiivinen kehitysteoria, sen sijaan että kysyisi "Mitä tv tekee lapselle?", kysyykin "Mitä lapsi tekee tv:llä?" käsitteän informaation etsinnän katselijan avaintarpeena. Tämä tapahtuu sosiaalisessa interaktiossa, jossa lapsi on osanottaja, ei pelkästään biologisten voimien ajama, sosiaalisen "muovaamisen" uhri tai ympäristönsä tutkija.

Durkin referoi tutkimuksia, jotka ovat raportoineet positiivisia yhteyksiä television katselun määrän ja lasten sukupuolirooliuskomusten välillä, sekä tutkimuksia, joissa ei ole havaittu yhteyttä. Kirjoittajan mielestä on mahdotonta olettaa, että tv:n katselemisen ja sukupuoliroolistereotypioiden välinen yhteys olisi lineaarinen, koska lähettäminen ja vastaanottaminen eivät ole identtisiä, peilitapahtumia (jos olisi, ei kommunikaatiossa tapahtuisi väärinymmärtämisistä) eikä frekvenssi ole sama kuin nähdyn tapahtuman merkitys (sama tapahtuma saa erilaisen painotuksen eri yhteyksissä). Mitä enemmän lapsi katselee, sitä enemmän hänellä on mahdollisuuksia myös ei-stereotyyppisen informaation vastaanottamiseen. Tutkimuksissa aliarvioidaan muiden variaabeleiden merkitys (esim. äidin työssäkäynti vähensi stereotyyppioita).

Mielenkiintoisen osan Durkinin referoimista tutkimuksista muodostavat ne, joissa on selvitetty lasten reaktioita stereotyyppisten sukupuoliroolien vastaisiin teemoihin televisiossa. Kysytään, tasoittuvatko stereotyyppiat tällaisen aineksen esittämisen jälkeen. Jälleen, kuten arvata saattaa, osa tutkimuksista päättyy tulokseen, että ennakkokäsitykset sukupuolirooleista ovat niin vahvoja, etteivät ei-traditionaaliset aatteet "pääse perille", ne hylätään ja koetaan vastenmielisinä. Toisissa tutkimuksissa (tässä kuten edellisessäkin ryhmässä on mukana myös kirjoittajan omia tutkimuksia) hyvinkin nuoret katselijat muttivat käsityksiään sukupuolirooleista katselemisen seurauksena. Useissa laboratoriokokeissa on saatu todisteita siitä, että stereotyyppioita voidaan muuttaa. Vakuuttavan lisän näiden tutkimusten tuloksiin antaa ns. Free-style-projekti, jonka puitteissa televisiossa esitettiin 13-osainen ohjelmasarja,

jonka jälkeen käsitykset sukupuolirooleista olivat muuttuneet eräiden katselijaryhmien osalta. Tulokset olivat selvimminkin todettavissa, jos katselutilannetta seurasi keskustelu aikuisen ja katsojina toimineiden lasten välillä.

Durkin esittää yhteenvedon alan tutkimuksista, että vaikka toivottuja vaikutuksia ei läheskään aina saavuteta tai tulokset ovat ristiriitaisia, joissakin tutkimuksissa katsojat muuttavat käsityksiään sukupuolirooleista katselun jälkeen. Miten kauan vaikutus kestää, on epävarmaa. Kaikkein vastustuskykyisin muutoksille on traditionaalinen miehen rooli esim. perheen huoltajana. Kirjoittaja kuuluttaa entistä tarkempaa, vakavampaa analyysia tv:n esittämien sukupuoliroolien vaikutuksista. Olisi otettava huomioon lapsen kulloinkin kehitysvaihe, koska se on hyvin tärkeä. Lapset eivät ole ainoastaan tarkkailijoita, vaan osanottajia sosiaalisessa elämässä. Perheen interaktioprocesit ovat keskeisessä asemassa sukupuoliroolien omaksumistapahtumassa. Esim. vanhempien persoonallisuus on tärkeä tekijä stereotyyppien kehittymisessä, koska perheissä myös keskustellaan tv-ohjelmista. Yhteiskunnallinen viitekehys on myös tärkeä. Todellinen elämä on voimakkaampi vaikuttaja yksilön kehitykseen kuin sijaiskokemukset median välityksellä. Joukkotiedotusvälineet heijastavat yhteiskunnan elementtejä ja samanaikaisesti yhteiskunnan jäsenet käyttävät joukkotiedotusvälineitä informaation lähteinä. Tv ennemminkin vahvistaa entisiä uskomuksia sukupuolirooleista kuin luo uusia.

Television vaikutustutkimuksiin perehtynytkin lukija tempautuu mukaan kirjoittajan lennokkaaseen ja loogisesti etenevään esitystapaan mutta putoaa lopussa maahan, tyhjää käsissään. Kirjan anti supistuu siihen mikä tiedetään ennestäänkin tämän alan kirjallisuuskatsauksissa (esim. Andison, 1977). Sen määrä, mitä pitäisi tietää, ylittää vielä sen, mitä tiedetään. Kaiken sosiaalipsykologisen tutkimuksen, kuten median ja katsojan välisen interaktion analyysinkin, olisi otettava huomioon katselijan ja median lisäksi kehittyvän lapsen kapasiteetti monimuotoisessa sosiaalisessa viitekehyydessä. Miten tämä käytännön tutkimustyössä toteutetaan, siihen Durkinilla ei ole mitään uutta tarjottavana. Aloittele-

valle tutkijalle tai ennestään mediatutkimuksiin perehtymättömälle lukijalle kirja on mitä oivallisinkin johdatus alan tutkimusperinteeseen ja sen ongelmatiikkaan.

Vappu Viemerö

Kirjallisuus

- ANDISON, F.P. TV violence and viewer aggression: A cumulation of study results 1956-1976. *Public Opinion Quarterly* (1977):41, 314-331.
- BANDURA, A. *Social Learning theory*. New Jersey, Prentice Hall, Inc., 1977.
- BUTLER, M., PAISLEY, W. *Women and the mass media: Sourcebook for research and action*. New York, Human Sciences Press, 1980.
- GERBNER, G. *Violence in television drama: Trends and symbolic functions*. Teoksessa: COMSTOCK, G.A. & RUBINSTEIN, E.A. (eds.). *Television and social behavior*, Vol. 1. Washington, DC, U.S. Government Printing Office, 1972.
- KOHLBERG, L. *A cognitive developmental analysis of children's sex-role concepts and attitudes*. Teoksessa: MACCOBY, E.E. (ed.). *The development of sex differences*. Stanford, Stanford University Press, 1966.
- PIAGET, J. *The origins of intelligence in children*. London, Routledge and Kegan Paul, 1952.